

ધોરણ : 7

સામાજિક વિજ્ઞાન

પાઠ - 15

લોકશાહીમાં સમાનતા

સ્વાધ્યાય

પ્રશ્ન : 1 ખાલી જગ્યા પૂરો.

- (1) વિશ્વની સૌથી મોટી લોકશાહી ધરાવતો દેશ ભારત છે.
- (2) દેશનું સંચાલન કરવા માટેની માર્ગદર્શિકા બંધારણ કહેવાય.
- (3) ભારતનું બંધારણ વિશ્વનું સૌથી મોટું લેખિત બંધારણ છે.

પ્રશ્ન : 2 ટ્રેકમાં ઉત્તર આપો.

(1) લોકશાહી કેને કહેવાય છે ?

- ✓ અમેરિકાના પૂર્વ પ્રમુખ અભ્રાહમ લિંકનના મત અનુસાર લોકોનું,
લોકો વડે અને લોકો માટે ચાલતા શાસનને - તંત્રને - “લોકશાહી”
કહેવામાં આવે છે.
- ✓ લોકશાહી એટલે જેમાં લોકોએ મતાધિકારનો ઉપયોગ કરીને ચૂંટેલા
પ્રતિનિધિઓ દ્વારા લોકોની ઈચ્છા પ્રમાણે વહીવટ ચાલતો હોય એવી
શાસનવ્યવસ્થા. આપણા દેશમાં લોકશાહી શાસનવ્યવસ્થા છે.

(2) આપણને કઈ બાબતોમાં સમાનતાનો અધિકાર આપેલ છે ?

✓ ભારતના બંધારણે સૌ નાગરિકોને સમાનતાનો મૂળભૂત
અધિકાર આપ્યો છે. આ અધિકાર દ્વારા સૌ નાગરિકોને
કાયદાની સમાનતા તેમજ કાયદાનું સમાન રક્ષણ
આપવામાં આવ્યું છે.

દેશના બધા નાગરિકોને નીચેની બાબતોમાં સમાનતાનો અધિકાર આપેલ છે.

- (1) જુદા જુદા ધર્મની વ્યક્તિઓમાં સમાનતા
- (2) વ્યક્તિગત વિકાસમાં સમાનતા
- (3) ભાષા કે બોલીના આધારે સમાનતા
- (4) લિંગ આધારિત સમાનતા
- (5) શિક્ષણ મેળવવામાં સમાનતા
- (6) વિચારોની અભિવ્યક્તિમાં સમાનતા
- (7) સરકારી નોકરીઓ, જહેર રોજગાર, ધંધો, જહેર સ્થળનો ઉપયોગ,
સામાજિક જીવન વરે બાબતોમાં સમાનતા.

(3) વ્યક્તિના સર્વોંગી વિકાસ માટે કઈ બાબત જરૂરી છે ?

✓ વ્યક્તિના સર્વોંગી વિકાસ માટે ધર્મ, ભાષા, જાતિ, વંશ,
રંગ કે જન્મસ્થળના કોઈ પણ ભેદભાવ વિના સમાનતાના
અધિકારનો યોગ્ય રીતે અમલ કરવો જરૂરી છે.

પ્રશ્ન : 3 એક-બે વાક્યોમાં ઉત્તર આપો.

(1) મતાધિકાર કોણે મળે છે ?

✓ 18 કે 18 વર્ષથી મોટી ઉંમરના ભારતના દરેક નાગરિકને મતાધિકાર મળે છે.

(2) ચુંટણીપંચ શી કામગીરી કરે છે ?

✓ કોઈ પણ પ્રકારનો ૯૨ રાખ્યા વિના દેશમાં નોંધાવેલા સૌ મતદારો મતદાન કરી શકે એ માટે ચુંટણીપંચ ઘાસ વ્યવસ્થા ગોઠવીને તટસ્થ રીતે ન્યાયી ચુંટણી કરાવે છે. તે મહિલા અને દિવ્યાંગ મતદારો માટે મતદાનની કિશેષ સુવિધા ઉલ્લી કરે છે.

(3) બાળમજૂરી શા માટે અટકાવવી જોઈએ ?

✓ બાળમજૂરી એ અસમાનતા છે; બાળકોનું શોષણ છે.

બાળમજૂરી બાળકોના શિક્ષણ મેળવવાના અધિકારનો ભંગ ગણાય. વળી, 14 વર્ષ કરતાં ઓછી ઉંમરના બાળકને મજૂરીએ રાખવું કાયદાનો પણ ભંગ છે. તેથી બાળમજૂરી અટકાવવી જોઈએ.

પ્રશ્ન : 4 ટ્રેક નોંધ લખો.

(1) લોકશાહીમાં સમાનતા

✓ ભારત એક લોકશાહી દેશ છે. સમાનતા એ લોકશાહીનો પાયાનો સિદ્ધાંત છે. ભારતના બંધારણે દેશના સૌ નાગરિકોને સમાનતાનો મૂળભૂત અધિકાર આપ્યો છે. આ હક દ્વારા બધા નાગરિકોને કાયદાની સમાનતા તેમજ કાયદાનું સમાન રક્ષણ આપવામાં આવ્યું છે. ભારતમાં ધર્મ, વંશ, જાતિ, લિંગ, જ્ઞાતિ, ભાષા, રંગ કે જન્મસ્થળના કોઈ પણ પ્રકારના ભેદભાવ વિના દરેક નાગરિકને સમાનતાનો હક આપવામાં આવ્યો છે.

✓ સૌને સરખા ગણી સૌને શિક્ષણ મેળવવાની, વિકાસ કરવાની,
ધંધો રોજગાર કરવાની તેમજ ધર્મ પાળવાની સરખી તકે
આપવામાં આવી છે. લોકશાહીમાં સમાનતાના અધિકાર દ્વારા
સૌ સવાંગી વિકાસ સાધી શકે છે. આપણા સ્વમાનને જગવવા
માટે પણ સમાનતાનો અધિકાર ખૂબ જરૂરી છે. સમાનતાનો
અધિકાર આપણને બંધારણીય રક્ષણ પૂરું પાડે છે.

(2) મતાધિકારમાં સમાનતા

✓ ભારતમાં લોકશાહી શાસનવ્યવસ્થા છે. લોકશાહીમાં સરકારની રચના લોકોના મતદાન વડે થાય છે. આ માટે આપણા દેશના બંધારણે 18 કે 18 વર્ષથી મોટી ઉંમરના દરેક નાગરિકને સમાન મતાધિકાર આપ્યો છે. ધર્મ, ભાષા, લિંગ, બોલી કે આર્થિક અસમાનતા વચ્ચે પણ સમાનતાના અધિકાર દ્વારા દરેક નાગરિકને મતદાન કરવાનો અધિકાર મળેલો છે.

✓ મતાધિકાર દ્વારા કોઈ પણ પ્રકારનો ૯૨ રાખ્યા વિના શેહશરમમાં આવ્યા વિના દેશની મતદાર યાદીમાં નોંધાવેલા બધા નાગરિકો મતદાન કરી શકે છે. દરેક નાગરિક નિભિક બનીને મતાધિકારનો ઉપયોગ કરે એ માટે ચુંટણીપંચ તેને જાગૃત કરે છે. ચુંટણી સમયે વધુમાં વધુ મતદારો પોતાના મતાધિકારનો ઉપયોગ કરે એ માટે ચુંટણીપંચ પ્રયત્નો કરે છે. મહિલા અને દિવ્યાંગ મતદારો પોતાના મતાધિકારનો ઉપયોગ કરી શકે એ માટે ચુંટણી પંચ ખાસ વ્યવસ્થા કરે છે.

(3) બાળમજૂરી અને બાળઅધિકાર

✓વ્યક્તિત્વના સર્વોચ્ચ વિકાસ માટે દરેક બાળકને શિક્ષણ મેળવવાનો મૂળભૂત અને કાનૂની અધિકાર છે. આપણા દેશમાં દરેક બાળકને 6 થી 14 વર્ષ સુધી મફત, ફરજિયાત અને સાર્વત્રિક શિક્ષણ મેળવવાનો કાયદાકીય અધિકાર આપવામાં આવ્યો છે. તેથી 14 વર્ષથી ઓછી ઉંમરના બાળકને મજૂરીએ રાખી શકાય નહિ.

✓ બાળમજૂરી એ બાળકના શિક્ષણ મેળવવાના અધિકારનો ભંગ ગણ્યા છે. બાળકોને ભણવાની ઉંમરે તેમની પાસે મજૂરી કરાવવામાં આવે તો તે કાયદાનો ભંગ થયો કહેવાય છે. આ કાયદાના ભંગ બદલ નોકરીદાતાને કાનૂની સજા થઈ શકે છે.

THANKS

FOR WATCHING